

[B] **DE TIJD VAN LEVEN ONS GEGEVEN.
GER GROOT IN GESPREK MET SAMUEL IJSSELING**

Dat we geen lichaam hebben, maar een lichaam zijn, wil Samuel IJsseling (Delft, 1932) in zijn gesprek met Ger Groot illustreren met de ademhaling: “Je longen zijn niet iets van binnen, maar zijn louter wisselwerking met de buitenwereld.” En dan verliest hij zich in een hoestbui, een blijvende erfenis van zijn rookverslaving. Als dat geen ongewild empirisch bewijs is van zijn stelling. In zijn Leuvense werkkamer blikt de filosoof in gesprekken met Ger Groot, die bij hem promoveerde, terug op zestig jaar nadenken.

IJsseling kwam uit een katholiek gezin in Delft. Zijn vader was onderwijzer. Na het gymnasium trad hij in 1953 in bij de paters augustijnen in Eindhoven. Daar studeerde hij filosofie en een docent maakte hem opmerkelijk op Heidegger. In 1956 ging IJsseling verder studeren in Rome. Daar was de theologie heel slecht, maar hij leerde er zijn talen. In 1960 liet zijn orde hem verder studeren. Het werd Leuven, waar hij in 1964 promoveerde op Heidegger bij Alphonse De Waelhens. Toen al dreef hij weg van de al te existentialistische interpretatie van Heidegger die het subject centraal stelt dat voor een positie kiest in de wereld en daar ook verantwoordelijk voor is. De mens is eerder iets wat een plaats heeft in een groter geheel dat hem maakt en waarnaar hij moet luisteren. De wereld valt ons toe als een geschenk. *Es gibt* is iets heel anders dan de afstandelijke constatering *Il y a*: er is.

IJsseling leerde Heidegger persoonlijk kennen. Hij noemt hem zijn inspirator, zijn leermeester. Maar met de ontdekking van het Franse denken kantelde zijn filosofisch panorama: Jacques Derrida werd een persoonlijke vriend én een tweede leermeester. Dat was toen IJsseling, na drie jaar lesgeven in Eindhoven, in 1967 aan zijn orde vroeg of hij naar Parijs mocht. Dat mocht. Levinas, Sartre, Ricoeur, Lacan – hij leerde hen allemaal kennen. In de roerige meidagen van 1968 zag hij hoe ene roodharige Daniel Cohn-Bendit Sartre in het Odéon-theater overklaste. Maar de ontmoeting met Derrida werd de meest ingrijpende gebeurtenis van zijn Parijse tijd. Met de late Heidegger had hij al afscheid genomen van het subject als de allesbepalende factor. Met Derrida ontdekt de filosofie dat ze een activiteit is van lezen en schrijven. Alles ontspringt niet langer uit de geest, maar uit de

materialiteit van de cultuur, de taal, de tekst. IJsseling viel voor de charmes van Derrida, maar ook voor zijn vermogen een tekst heel scherp te kunnen lezen. Toch geeft hij toe dat Derrida soms onbegrijpelijke teksten afleverde, dat hij mettertijd te populair werd, en soms te gemakkelijk schreef.

Maar het inzicht dat de werkelijkheid gestructureerd is als een tekst en dat er niets is buiten de “tekst” (*“Il n’y a pas de hors-texte”*) gaat het denken van IJsseling bepalen. Elke tekst heeft een context, en die kan niet worden afgebakend. Dat brengt met zich mee dat de betekenisproductie niet volledig beheersbaar is, dat alles wat is, ook altijd naar iets anders *verwijst*. IJsseling denkt dat Derrida de eerste filosoof was die beseftte dat filosofie zich altijd in teksten afspeelt, en dat besef ook tot het einde doordacht. De filosofie is dan geen weerspiegeling van de werkelijkheid maar een bouwwerk: “Ze is een schitterende constructie, waarin we ons ook op een bepaalde manier thuis weten of voelen. Als in een soort kunstwerk, misschien is filosofie niets anders dan dat.”

Na Parijs liet IJsseling een aanstelling in Nijmegen staan om in Leuven op 1 januari 1969 aan het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte hoogleraar moderne en hedendaagse filosofie te worden. Hij zou het blijven tot 1997. In 1974 werd hij directeur van het Husserl-Archief dat in 1939, met vernietiging bedreigd, door professor Van Breda uit Duitsland naar Leuven was gehaald.

Intussen was de filosoof traag langzaam zeker van zijn geloof weggedreven. In 1975 stapte hij uit de orde van de augustijnen en legt hij zijn priesterambt neer. Dat gebeurt allemaal zonder slag of stoot en zonder enige wrok. De esthetiek en de rituelen van het katholicisme blijven hem dierbaar. En het jarenlange afnemen van de biecht en de zielzorg in een ziekenhuis hebben hem een levenservaring gegeven die hij koestert.

De waardering voor het heidendom is met de jaren geleidelijk gegroeid bij IJsseling: van het bijbelse monotheïsme naar het heidense polytheïsme, van het denken in termen van eenheid naar veelheid. Hij moest zich losmaken van het klassieke waarheidsethos van de filosofie om oog te krijgen voor de kracht van de retoriek. Wat gebeurt er wanneer er gesproken wordt? Wanneer er gefilosofeerd wordt? Elke tekst zit vol geheime retorische trucs. In 1975 verschijnt *Retoriek en*

filosofie, volgens IJsseling nog altijd zijn belangrijkste boek. Filosoferen is de voortdurende poging aan de retoriek te ontkomen zonder daarin volledig te slagen. Retoriek is zwaard en schild; ze verleidt en misleidt; ze kan het beste tot stand brengen en het slechtste. Maar hoe zit het dan met de waarheid? Ger Groot legt IJsseling het vuur aan de schenen als het om de waarheid gaat: bestaat die nu? Hoe moeten we haar vinden? IJsseling geeft toe dat we haar nodig hebben, maar dat we haar altijd missen, verkeerd lopen. Hij kan alleen aangeven dat we verhalen nodig hebben, dat we terug moeten naar de muzen die “waarheid” bewerken.

In *Apollo, Dionysos, Aphrodite en de anderen. Griekse goden in de hedendaagse filosofie* (1994) gaat IJsseling op zoek naar die verhalen. De Griekse godenverhalen boden de mens de nodige bescherming tegen de chaos en het overweldigende waarmee hij leven moet. Ze ordenen de wereld. Net zoals literatuur. Ordening maakt het leven leefbaar. Groot blijft IJsseling uitdagen: hebben we geen ijkpunten nodig? Absolute referentiepunten? IJsseling geeft niet toe. Voor hem bestaat een begrip als “rechtvaardigheid” niet op zich: het ontvouwt zich pas doordat het in het spreken steeds weer opnieuw wordt gehanteerd: “In elke context, op elk moment waarop een woord in het spreken in de mond wordt genomen en een *gebeurtenis* wordt, betekent het weer net iets anders.”

De filosoof van het pluralisme, de veelheid en de verdeeldheid die hij in het Griekse polytheïsme heeft gevonden, heeft het zoeken van de waarheid opgegeven en afgewezen. Een school heeft hij niet in het leven geroepen. Er zal geen stroming naar hem vernoemd worden. Hij blijft zich een erfgenaam voelen van de traditie, de geschiedenis van de wijsbegeerte. Misschien is literatuur hem dierbaarder geworden dan de wijsbegeerte zelf. Dankbaar en aandachtig staat hij in het leven. Aandacht schenken aan de dingen in de tijd van leven die ons gegeven is, ook als er geen verlossing is en het leven uiteindelijk uitzichtloos: dat doet hij ons voor.

LUC DEVOLDERE

GER GROOT, *Dankbaar en aandachtig. In gesprek met Samuel IJsseling. Met een voorwoord van Hans Achterhuis*, Klement/Pelckmans, Zoetermeer/Kalmthout, 2013, 148 p.